

Ольга ЗОСІМ,
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
Київ, Україна
olgazosim70@gmail.com

ТЕАТРАЛЬНА МУЗИКА В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МУЗИКОЛОГІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ СТУДІЯХ

Дослідження музики у драматичному театрі є нечисленними в українській гуманітаристиці та мистецтвознавстві. Серед причин такого стану речей відзначимо зосередження музикологів переважно на тих видах музичного театру, де музика репрезентована максимально, а саме опері та балеті, де повною мірою реалізована музична драматургія, яка робить виставу цілісною не лише як сюжетний наратив, а як художній твір у єдності його мистецьких компонентів. У музиці ж до театральних вистав не можна говорити про повноцінну музичну драматургію, адже в них музичний розвиток не є безперервним, а тому інтерес науковців до неї є значно меншим. Другою причиною є менша доступність театральної музики, яка, на відміну опер та балетів, рідко виходить друком і зазвичай зберігається в архівах театрів, що робить її менш привабливою для науковців, адже потребує додаткових зусиль, передбачаючи роботу в архівах з рукописами. По-третє, такого роду студії є міждисциплінарними, а тому вимагають від науковця серйозних знань не лише з теорії й історії театру та театральної драматургії, а й історії та теорії музики, зокрема з теорії музичного стилю та музичної драматургії. Враховуючи специфіку музики як мистецтва, яке є одним із найскладніших, вивченням музики у драматичному театрі займаються переважно музикознавці, а не театрознавці, що є результативним, однак у таких випадках не завжди враховуються особливості театального мистецтва, яке є головним у цьому театально-музичному синтезі.

Не можна говорити, що музика в драматичному театрі не була предметом дослідження в українському мистецтвознавстві, наприклад, у роботі Г. Фількевич [5] підсумовано теоретичні напрацювання у цій царині. Втім, наукових праць, в яких підіймаються питання театральної музики, сьогодні небагато, якщо говорити не про наукові статті, а фундаментальні роботи – дисертації та монографії. Ми зосередимося на дисертаційних дослідженнях останніх років, присвячених музично-драматичному театру, передусім в аспекті окреслення ролі музичного компонента у драматичних виставах.

У дисертаційному дослідженні Ірини Ян «Український музично-драматичний театр у системі соціокультурних зв'язків останньої третини ХІХ – початку ХХ століття» [6] музично-драматичний театр розглядаються в історико-культурному контексті, а тому музичний компонент художнього цілого відповідно до загальної спрямованості роботи відходить на другий план. В інших дослідженнях українських науковців, попри різну спрямованість робіт, йому приділено значну увагу.

Дисертація Олесі Білас «Композиторський стиль як чинник художньої цілісності драматичного спектаклю (на прикладі музики А. Кос-Анатольського та В. Камінського до вистав Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької)» [1] є класичною музикознавчою роботою, де розглянуто питання індивідуального стилю композитора у музиці до драматичних вистав. Обрані постаті та постановки, до яких створили музику Анатолій Кос-Анатольський («Ніч на полонині» Олександра Олеся, «Дами і гусари» Олександра Фредра) та Віктор Камінський («Маруся Чурай» Ліни Костенко, «Павло Полуботок» Костя Буревія, трилогія «Мазепа» Богдана Лепкого, «Згадайте, братія моя» Тараса Шевченка), є знаковими для театрального життя Львова, а музичний компонент у спектаклях посідає вагоме місце. Серед висновків роботи, які мають теоретичне значення, відзначимо наголошення на конститутивності музичного компонента в театральній виставі, а також формулювання та доведення низки положень: театральна музика зазнає відповідних стильових трансформацій – історичних,

національних та індивідуальних, вона відзначена індивідуальністю композиторського стилю, а робота композитора в драматичному театрі хоча й створює певні обмеження, водночас інспірує його на створення оригінальних художніх рішень [1, с. 194].

У дисертації Михайла Ужинського «Сценофонія як культурно-мистецький феномен» [4] музика у драматичному театрі розглянута з позиції театральної звукорежисури. Автор як звукорежисер-практик наголошує на тому, що в сучасному театрі під впливом науково-технічного прогресу звуковий компонент зазнав суттєвій трансформації, а тому доцільно говорити не про музичне, а звукотехнічне оформлення вистави, в якому техніко-технологічний компонент є ключовим, називаючи його сценофонією [4, с. 77]. Сценофонія включає не лише музичний, а й інші елементи – шумовий, словесно-вербальний, тобто усе те, що пов'язано із звукозаписом, але, безумовно, музичний компонент в ній є пріоритетним. У роботі теоретичні положення продемонстровано на прикладі низки вистав Рівненського академічного українського музично-драматичного театру 2004–2019 років, які відзначені розмаїттям музичних рішень – від авторської музики, що звучала у супроводі оркестру, до компіляції фонограм зі світової мережі [4, с. 186–187].

Дисертаційне дослідження Марії Киреї «Мистецькі проєкти Богдана Антківа як чинник розвитку музично-театрального мистецтва Галичини» [2] розкриває постать Богдана Антківа як музиканта, суттєво доповнюючи наші знання про митця, який відомий широкому загалу передусім як видатний актор. Враховуючи багатоаспектність його діяльності, музичні та театральні роботи митця розглядаються у категоріях мистецького проєкту, який визначено як «синкретично-синтетичний феномен, що постає з ініціативи творчої особистості (композитора, режисера, актора, музиканта-виконавця тощо) або низки особистостей (колективний проєкт), у якому інтегровано кілька видів діяльності (мистецько-пошукова, мистецько-творча, мистецько-організаційна) та зазвичай задіяно різні види мистецтва, і передбачає створення високохудожнього мистецького продукту та його публічну презентацію

(концерт, сценічна постановка тощо)» [2, с. 65]. У роботі важливе місце посідає аналіз музики Богдана Антківа до вистав Тернопільського драматичного театру кінця 1940-х – початку 1950-х років, що зберігаються в архіві Державного архіву Тернопільської області (фонд Р-3442), який дозволив встановити роль музики у спектаклі та зазначити її жанрово-стильові домінанти.

У дисертаційному дослідженні Андрія Коляди «Соціально орієнтований мистецький проєкт як інструмент творення сучасного культурного простору України: оперні практики» [3], на перший погляд, відсутня проблематика музики для драматичного театру. Однак серед об'єктів дослідження автора є лабораторія сучасної опери «OPERA APERTA», постановки якої є скоріше музично-драматичними виставами, ніж операми в їх класичному розумінні, а тому підрозділ, де характеризується археологічна опера «Чорнобильдорф» (автор дисертації її вважає радикальним прикладом ритуального міжвидового театру [3, с. 205]), порушує питання театральної, а не оперної музики. Оскільки дисертаційна робота є не мистецтвознавчою, а культурологічною, у ній немає детального аналізу музичного компоненту. Втім, характеристика опери «Чорнобильдорф», де нерозривно поєднані різні шари культур, у тому числі й музичні, не може оминати власне музичний компонент, який відіграє важливу роль у формуванні концептуального ядра твору, адже її творцями є композитори Роман Григорів та Ілля Разумейко, які отримали академічну консерваторську освіту.

Отже, сьогодні дослідження, присвячені музиці в драматичному театрі, є нечисленними, однак кожне з них є унікальним, оскільки розкриває різні грані театральної музики, яка сьогодні відрізняється стильовим розмаїттям, експериментальністю та національною укоріненістю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білас О. І. Композиторський стиль як чинник художньої цілісності драматичного спектаклю (на прикладі музики А. Кос-Анатольського та В. Камінського до вистав Національного академічного українського

- драматичного театру імені Марії Заньковецької): дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.03 «Музичне мистецтво». Львів, 2019. 236 с.
2. Кирея М. В. Мистецькі проєкти Богдана Антківа як чинник розвитку музично-театрального мистецтва Галичини: дис. д-ра філософії: 025 «Музичне мистецтво». Київ, 2024. 224 с.
3. Коляда А. О. Соціально орієнтований мистецький проєкт як інструмент творення сучасного культурного простору України: оперні практики: дис. ... д-ра філософії: 034 «Культурологія». Київ, 2025. 253 с.
4. Ужинський М. Ю. Сценофонія як культурно-мистецький феномен: дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2021. 225 с.
5. Фількевич Г. М. Музика і драматичний театр: навчальний посібник 3-є вид, переплан. і доп. Київ: Київськ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого, 2013. 160 с.
6. Ян І. М. Український музично-драматичний театр у системі соціокультурних зв'язків останньої третини ХІХ – початку ХХ століття: дис. д-ра мистецтвознавства: 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2021. 429 с.

